

KOLIBRI

IZRAEL

Jerozolima

Stolica: Jerozolima

Powierzchnia: 22 072 km²

Ludność: 7 653,6 tys.

Waluta: nowy szekel izraelski (NIS), 1 szekel = 100 agorot

Napięcie: 220 V

Język: hebrajski, arabski

Wiza: wiza nie jest wymagana (wymagany paszport)

Krótką informacja

Święte Miasto, centrum chrześcijaństwa oraz kulturowe zderzenie Zachodu ze Wschodem.

Informacje ogólne

Jerozolima jest jedynym miejscem na ziemi wypełnionym niezwykłym światłem, tajemniczymi cieniami, mistyczną aurą oraz duchową otoczką pobudzającą wyobraźnię każdego turysty. Święta stolica od setek lat nagradza przybywających do niej podróżników swymi bogactwami objawiającymi się w co najmniej kilku sferach. Bardzo często podczas zwiedzania emocje biorą górę nad obserwacją jedynych w swoim rodzaju zabytków, a turystyczna ciekawość przeradza się w obłąd pogoni za zrozumieniem sensu wielokulturowości, którą Izrael został obdarzony na przestrzeni wieków. Jerozolima prezentuje się jako niezwykle miasto pod każdym względem. Z jednej strony jest to dla chrześcijan, muzułmanów i Żydów coś więcej niż starożytna metropolia, która zapisała się w historii niezliczonymi zabytkami, z drugiej zaś stanowi centrum religijne na wieki wyznaczające sens istnienia świata, jego dzieje i kres. Dla turystów z kolei Jerozolima jest największą atrakcją Izraela i jednocześnie kopalnią drogocennych skarbów z długowiekową historią. Każdy, kto zawita do stolicy Izraela, nie wyjedzie z niej obojętny. Oprócz duchowej aureoli kryjącej się wśród świątyń, sanktuariów, synagog i meczetów pamiętających najodleglejszą historię, na turystów czekają malownicze ruiny, orientalne bazyliki i hotele gwarantujące wypoczynek na najwyższym poziomie. Na ulicach można w jednej chwili usłyszeć bicie kościelnych dzwonów oraz nawoływanie muzułmańskiego muezina dobiegające z wieży minaretu, przerywane gwarem rozmów niezwykłych społeczności zamieszkujących poszczególne dzielnice. Chociaż rytm codziennego życia wyznacza modlitwa, można zamknąć się na wiele godzin czy dni w świecie odkryć historycznych i snów magicznych utrwalonych na ulicach w kadrze reżysera dziejów. Poznawanie miasta jest jak oglądanie filmu pełnego zwrotów akcji, niesamowitych ujęć i zadziwiających scen.

Stolica Izraela położona jest w centralnej części kraju wśród Gór Judzkich rozciągających się między Morzem Martwym a Morzem Śródziemnym i sąsiaduje z takimi regionami jak Judea, Południowy Izrael, Centralny Izrael i Samaria. Rozległa metropolia łączy w sobie funkcje największego miasta w Izraelu, stolicy państwa, centrum pielgrzymkowego i ważnego ośrodka życia kulturalnego zjednoczonego pod dachami meczetów i kościołów. Geograficznie na północy regionu Jerozolimy rozciągają się pozbawione roślinności wzgórza Betel, natomiast na południu majestatyczne wzgórza Hebronu. Ludność Jerozolimy stanowi wielokulturową mieszaninę rozlokowaną w poszczególnych dzielnicach.

Wyjątkową historię Jerozolimy zwanej także Jeruzalem, sięgającą 4 tys. lat p.n.e., można poznać w najróżniejszych zakątkach, wokół których formował się przez wieki ośrodek miejski. Pierwsza wzmianka o mieście pojawiła się w Biblii i dotyczyła wędrowek Abrahama oraz jego sojusznika Melchizedeka. Relacja biblijna odnosi się także do króla Dawida, który podbił miasto i założył w nim stolicę Królestwa

Izrael budując na szczycie góry ołtarz dla Arki Przymierza. Pierwszą świątynię wznosił w tym miejscu syn Dawida, król Salomon, czyniąc miasto centrum religijnym i kulturowym ówczesnego świata. Świątynię zniszczył babiloński władca Nabuchodonozor przesiedlając jednocześnie mieszkańców osady do Babilonu, co sprowokowało i ułatwiło późniejsze ataki ze strony Aleksandra Wielkiego. Rzymski Senat otworzył drogę do politycznej kariery Herodowi Wielkiemu słynącemu z okrutności i łożenia niemałych kwot na rozbudowę miasta. Za rządów Heroda i rzymskiego prefekta Judei, Poncjusza Piłata, w Jerozolimie około 30 r. n.e. skazano na śmierć Jezusa z Nazaretu oraz prowadzono politykę antyżydowską, która doprowadziła w 66 r. n.e. do powstania Żydów i ponownego zniszczenia miasta. Historia Jerozolimy potoczyła się chaotycznym i krwawym torem. W VII stuleciu miasto zostało podbite przez muzułmanów, później władali nim do XII w. krzyżowcy i Egipcjanie, natomiast od XVI w. próbował je wskrzesić osmański sułtan Sulejman, po którego śmierci nastąpił okres utraty dawnej chwały. Choć po burzliwych czasach pozostało imponujące świadectwo historyczne w postaci zabytków architektonicznych, Jerozolima w XX wieku za sprawą licznych konfliktów na tle religijnym i politycznym chyliła się ku przepaści. Dla Żydów charakter miasta jest niezbędnym czynnikiem istnienia kultury żydowskiej, dla chrześcijan Jerozolima na zawsze pozostanie świętym miejscem narodzenia Jezusa, a dla Arabów „trzecim świętym miejscem” islamu.

Zwiedzanie Jerozolimy jest niezwykle pasjonującym wyzwaniem, które najlepiej podzielić na kilka etapów. Najwięcej obiektów związanych z historią Jeruzalem skrywają mury wzniesione przez Turków ze słynnymi „ośmioma bramami” prowadzącymi do Starego Miasta, które nie bez powodu zostało wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Każda z bram ma swoją historię, co najmniej kilka nazw i przez każdą przewijają się tłumy turystów. Największy ruch między Starym Miastem a Jerozolimą Zachodnią odbywa się przez Bramę Jaffską, niedaleko której znajduje się jedna z ważniejszych atrakcji, jaką jest Muzeum Historii Jerozolimy ulokowane w Wieży Dawida. Niezwykła i ciekawa ekspozycja muzeum najlepiej obrazuje burzliwe dzieje miasta. W tym miejscu można zagłębić się w labirynt arabskiego bazaru El-Bazar lub przespacerować po wąskich uliczkach pełnych kawiarenek. Z tej części miasta nie sposób nie trafić do Dzielnicy Żydowskiej z niezwykłą architekturą, którą najlepiej reprezentuje ulica Ha-Kardo wyznaczona jeszcze w czasach rzymskich. W obrębie dzielnicy znajduje się kilka interesujących synagog, wśród których wyróżnia się Hurwa położona przy ocienionym drzewami placu o tej samej nazwie. Jedną z ciekawszych budowli w tej części miasta jest tzw. Spalony Dom – pozostałość po czasach żydowskiej rewolty przeciwko Rzymowi, w której zgromadzono starożytne pamiątki. Większość spacerowych traktów prowadzi do słynnej Ściany Płaczu, czyli najważniejszego miejsca w żydowskim świecie. Żydzi wierzą, że jest to pozostałość po świątyni, w której znajdowała się Arka Przymierza z „dziesięcioma przykazaniami” przekazanymi Mojżeszowi na Górze Synaj. Plac przed ścianą zawsze gromadzi najwięcej wiernych modlących się w charakterystyczny sposób i oplakujących fakt zniszczenia świątyni przez Rzymian. Zdziwiający rytuał mogą z zainteresowaniem oglądać turyści, niemniej muszą pamiętać o obowiązującej etykietce dotyczącej stosownego zachowania w miejscu kultu religijnego. Dodatkową atrakcją miejsca jest Tunel pod Wzgórzem Świątynnym, ciągnący się pod współczesnym miastem, odsłaniający kamienne konstrukcje i kolejne warstwy historyczne. Z czasów Heroda pochodzi pobliski Łuk Robinsona oraz pozostałości Drugiej Świątyni wyeksponowana w Ogrodzie Archeologicznym Ofel. Zachowane budowle doskonale obrazują potęgę dawnej Jerozolimy. Pasjonująca wędrówka prowadzi dalej do Dzielnicy Muzułmańskiej z największym skarbem, jakim jest Wzgórze Świątynne, czyli starożytna góra Moria, na której Abraham chciał złożyć w ofierze Izaaka. Wzrok turystów skupia się głównie na złotej Kopule Na Skale – świątyni-sanktuarium wykonanej z marmuru ze ścianami ozdobionymi mozaikami, witrażami, cytatami z Koranu i wielką, złotą kopułą. Przed zwiedzeniem wzgórza warto dokładnie zapoznać się z szeroką symboliką, którą miejsce jest naznaczone. Muzułmanie wierzą, że właśnie stamtąd Mohamed wbił się na wierzchołku do nieba, a w Dniu Sądu Ostatecznego zawisną tam szable, na których ważone będą ludzkie dusze. Drugim ważnym zabytkiem wzgórza jest meczet Al-Aksa powstały pod koniec VII w., będący głównym miejscem modłów jerozolimskich muzułmanów.

W północno-zachodniej części Starego Miasta rozciąga się Dzielnica Chrześcijańska, za sprawą której do świadomości światowego społeczeństwa trafiło jeszcze jedno ważne miejsce. Jest nim Via Dolorosa, czyli Droga Krzyżowa, którą według wierzeń chrześcijańskich pokonał Jezus idący z Pretorium, gdzie został skazany, na Kalwarię – miejsce ukrzyżowania. Choć naukowcy podważyli fakt, iż właśnie tą drogą kroczył Jezus, w symboliczną wędrówkę można wyruszyć spod Bramy św. Szczepana, przemierzając

kolejno wszystkie miejsca i Stacje Drogi Krzyżowej związane z Męką Pańską. Najważniejszym miejscem dla chrześcijan jest bazylika Grobu Świętego, która powstawała przez wiele wieków w dwóch miejscach najistotniejszych wydarzeń związanych z ziemskim życiem Chrystusa, czyli Ukrzyżowaniem i Zmartwychwstaniem. Ku zaskoczeniu turystów świątynia jest wzniesioną przez krzyżowców w XII w. płataniną kaplic i ołtarzy rozdzielonych między różne odłamy chrześcijańskie. Początek pierwotnemu sanktuarium, które wielokrotnie było niszczone, dało miejsce zwane Golgotą lub właśnie Kalwarią. Przed zwiedzaniem świątyni najlepiej dobrze przestudiować jej plan oraz zlokalizować najbardziej interesujące miejsca i kaplice, których jest zadziwiająca ilość. Po zobaczeniu bazyliki najlepiej udać się główną ulicą do Bramy Damasceńskiej, gdzie można wspiąć się na mury miasta i podczas spokojnego spaceru kontemplować wieloznaczność świątyni oraz podziwiać piękno miasta.

Na Starym Mieście wzdłuż trzech ulic rozciąga się jeszcze jedna z ciekawych dzielnic, Dzielnica Ormiańska. Chociaż wąskie uliczki można zwiedzać jedynie kilka godzin dziennie, warto odwiedzić katedrę św. Jakuba, uchodzącą za najpiękniejszą świątynię w mieście oraz Muzeum Ormiańskie z zabytkowymi eksponatami. W trakcie wędrówki po zabytkowych uliczkach warto zwrócić uwagę na tzw. „chaczary”, czyli interesujące kamienie z wyrytym znakiem krzyża. Jednym z najważniejszych zabytków dzielnicy jest zespół katedralno-klasztorny św. Marka z najcenniejszym przedmiotem jakim jest ikona Najświętszej Marii Panny umieszczona w ołtarzu bocznym.

Również poza murami Starego Miasta znajduje się mnóstwo ciekawych zabytków, które nie powinny uciec turystycznej uwadze. O mieście w czasach rzymskich opowiada Muzeum Rzymskiego Forum, u stóp murów można przespacerować się wzdłuż Kamieniołomów Salomona lub udać się na Górę Syjon z ważnymi miejscami dla chrześcijaństwa i ciekawymi zabytkami. Oprócz kilku świątyń najważniejszymi miejscami na „górze” są: Grób Dawida – jedno z najstarszych miejsc judaizmu oraz Wieczernik, w którym prawdopodobnie Jezus miał spożywać Ostatnią Wieczerzę. Na Górze Syjon znajduje się wiele miejsc związanych z biblijnymi historiami. Wyobraźnię pobudza także widok ze wzgórza na Jerozolimę i Miasto Dawida – najstarszy ośrodek archeologiczny na terenie miasta z ciekawostką turystyczną w postaci imponującego, udostępnionego turystom Tunelu Ezechiasza. Ważnym miejscem jest także Góra Oliwna, czyli wzniesienie z fantastycznym widokiem, zamykające od wschodu naturalny amfiteatr, jakim jest Stare Miasto. Z „górami” wiąże się mnóstwo legend i przesądów, między innymi o Dniu Sądu Ostatecznego. Znajdują się tam monumentalne cmentarze, zabytkowe kościoły, cerkwie, monasterium oraz wywołujący wzruszenie ogród Getsemani zwany Ogrójcem. Jest to rzadki gaj oliwny związany z dramatycznymi wydarzeniami opisanymi w Nowym Testamencie, podczas których Jezus modlił się w samotności i został zdradzony. Niedaleko ogrodu znajduje się przejmujący Grób Najświętszej Marii Panny oraz kilka innych, ciekawych budowli.

W kolejnych wiekach Jerozolima rozrosła się poza mury Starego Miasta, więc i tam warto udać się z krótką wizytą. Nowa Jerozolima charakteryzuje się kosmopolitycznym klimatem, geometryczną architekturą oraz szerokimi arteriami komunikacyjnymi poprzecinanych bulwami i eleganckimi parkami, ponad którymi wznoszą się wieże kościelne. Nie brakuje tam również miejsc rozrywkowych, barów, teatrów oraz luksusowych hoteli, w których można zatrzymać się na dłużej. Warto przespacerować się po ciekawej Dzielnicy Rosyjskiej, zwiedzić religijną enklawę „stu bram” jaką jest chasydzka Dzielnica Me'a Sze'arim lub podążyć szlakiem zabytków i budynków rządowych Dzielnicy Giwat Ram. Turyści zaglądają często do Muzeum Izraela i Sanktuarium Księgi najlepiej przedstawiających historię starego państwa, Muzeum Historii Holocaustu Yad Vashem – największego na świecie instytutu poświęconego zbrodniom na Żydach oraz Muzeum Rockefellera, które posiada najwspanialsze zbiory i eksponaty z różnych okresów, w tym część tajemniczych zwojów z Kumran. Jerozolimę można również zwiedzić wirtualnie za sprawą Widy Czasu – pomysłowego przewodnika po historii regionu zaprezentowanego w ciekawej formie. Po dniu pełnym zwiedzania zabytkowych miejsc i poznawania historii można zrelaksować się w barach, których najwięcej można znaleźć w strefach zamkniętych dla samochodów. Najlepszym miejscem jest okolica kompleksu handlowego Ben Yehuda Street, Dzielnica Rosyjska oraz strefa Talpiot.

W całej Jerozolimie znajduje się ogrom interesujących miejsc, do których warto wybrać się ze szczegółowym przewodnikiem. Na zwiedzanie wielu muzeów, świątyń, grobowców i szeregu innych zabytków potrzeba mnóstwo czasu, dlatego warto uzbroić się w turystyczną cierpliwość i pieczołowicie zastanowić się nad miejscami najbardziej interesującymi, pasjonującymi i intrygującymi.

Kuchnia

Wśród wielu atrakcji przyciągających turystów do Izraela jest także kuchnia – pyszna, kolorowa, ładnie podana i aromatyczna. Jedzenie jest proste, ale w pewien sposób odzwierciedla przynależność etniczną mieszkańców i niejednokrotnie potrafi zaskoczyć kulinarnych podróżników. Należy jednak pamiętać, że kulinarni twórcy izraelskiej kuchni kierują się ściśle przestrzeganymi zasadami. Podstawowym pojęciem najczęściej kojarzonym się z kuchnią żydowską jest słowo koszer, czyli „zdatny”, dopuszczające do spożywania tylko potrawy zgodne z zasadami prawa religijnego, chociaż jego interpretacja przez poszczególne społeczności żydowskie może być różna. Dla turystów zasady takie nie zawsze mogą wydawać się jasne, niemniej warto pamiętać, że mięso wybranych zwierząt może pochodzić wyłącznie z uboju rytualnego zwanego szechitą, a wieprzowina, konina czy mięso z królika uchodzi za „nieczyste”, podobnie jak niektóre owoce morza. Niepodważalnym wymogiem koszerności jest także niełączenie mleka i mięsa, dlatego w wielu restauracjach, które podają mięso, nie można dostać kawy z mlekiem i deserów mlecznych.

W celu poznania prawdziwej kuchni żydowskiej najlepiej udać się do miejsc prowadzonych przez ortodoksyjnych Żydów pieczołowicie dbających o przestrzeganie zasad kulinarnych. Zdarza się jednak, że większość restauracji, a także hoteli, respektuje prawo żydowskie i oddzielnie sprzedaje produkty mleczne i mięsne.

Kuchnia żydowską łączy w większej mierze elementy różnych kuchni, z którymi przez stulecia spotykali się Żydzi mieszkający w różnych zakątkach świata. Posiłki zwykle zaczynają się od mezze, czyli zestawu przystawek z pieczywem „pita” i mogą to być przykładowo tahini – pasta z ziaren sezamu, tabbouleh – rodzaj kaszki lub humus – przekąska z ugotowanej i utartej ciecierzycy z czosnkiem, sezamem i sokiem z cytryny. Bardzo często liczba zakąsek może dochodzić do kilkudziesięciu, więc wcześniej warto zastanowić się nad kolejnością sięgania po przysmaki. Wśród popularnych potraw można także znaleźć kibbe – rodzaj krokietów z pszenicy, mięsa, cebuli i orzeszków piniowych.

Kulinarni podróżnicy z pewnością dostrzegą podobieństwo niektórych dań z kuchnią Bliskiego Wschodu i przede wszystkim z ciecierzycą, czyli rośliną strączkową, z której przyrządza się jedną z rozpoznawalnych potraw jaką jest falafel – małe kulki z ciecierzycy smażone w głębokim tłuszczu, serwowane w chlebie „pita” wraz z sałatką i przyprawami. Taka potrawa najlepiej smakuje z pikantną przyprawą harit, chociaż w wielu miejscach turystyczne nosy mogą wyczuć takie przyprawy jak kminek, kolendra, mięta, czosnek czy ostryż.

Sycąca jest bałkańska zapiekanka z serem, ziemniakami lub grzybami zwana borekas, natomiast turyści, którym nie odpowiadają dania wegetariańskie z pewnością sięgną po szaszlika – mięso przeważnie wołowe pod postacią befsztyku. Dla smakoszy mięsa powszechnym widokiem na ulicach są stragany z cielecą, drobiową, jagnięcą i wołową szalarną, obfitującą w solidną porcję sałatek, wyglądającą jak popularny kebab. Warto rozglądnąć się także za arabskim daniem z pieczonego kurczaka, cebuli, migdałów i przypraw podawanych w okrągłej „picie” mussacha lub za tzw. „Cygarem Marokańskim”, czyli mięsem zapieczonym i zwiniętym w cienkie rurki z dużą ilością pieprzu. Serca turystów podbijają także bliny – drożdżowe paluszki ze słonym nadzieniem z grzybów lub sera. Z Morzem Śródziemnym związana jest znana także w Europie baklava, czyli deser przyrządzany z plastrów ciasta, przekładanych masą orzechową i miodem lub cukrem.

Jak widać w kuchni izraelskiej można zauważyć wpływy sąsiednich krajów arabskich, a także tureckie i daleko-azjatyckie, dlatego warto rozglądnąć się za przytulną restauracją zamiast wstępować do pierwszego lepszego lokalu z europejskimi fastfoodami.

Zasady koszerności obejmują także ryby, które przygotowane mają być wraz z płetwami, ogonem i ośćmi. Szczególnie przy plażach można kupić podawane w taki sposób sardynki czy nawet ryby słodkowodne: pstrągi i tilapie nilowe, czy popularne ryby św. Piotra.

Warto także pamiętać o szabacie, kiedy większość Żydów nie przyrządza żadnych potraw, a najbardziej znanym daniem przygotowywanym w piątek przed zachodem słońca jest czulen – gulasz z koszerne go mięsa z fasolą i cebulą, podawany również z jajkiem na twardo lub knedlami.

W wolnej chwili warto zająć na targowisko, by nabyć świeże kiwi, mango, granaty, jabłka jawajskie czy papaje, natomiast w upalny dzień nic nie gasi lepiej pragnienia niż soczysty arbuz.

Również kawa przywędrowała z wielu zakątków. W ulicznych kawiarniach można chociażby podelektować się kawą z pianką po wiedeńsku, czarną i słodką po turecku, w najmocniejszej wersji botz

lub orzeźwiający, kremowym naparem świeżej kawy.

Z wyprawy do Izraela mniej zadowoleni będą smakosze alkoholi, gdyż rynek procentowych trunków nie jest zbyt imponujący, niemniej w upalne dni można napić się popularnego piwa Nesher, Goldstar lub Maccabee, natomiast po kolacji sięgnąć po butelkę wina białego lub czerwonego.

Obyczaje

Izrael jest państwem, które potrafi zaskoczyć turystów pod wieloma względami. Choć kojarzone jest z „Ziemią Świętą” i silnym zakorzenieniem religijnym, jego mieszkańcy stosunkowo rzadko odnoszą się do tradycji, a państwo w nowoczesnym świecie funkcjonuje jako pracowite i rozwijające się dynamicznie. Społeczeństwo jest barwną mozaiką, na którą wpływ miało położenie samego kraju między najstarszymi cywilizacjami świata, jakimi były Egipt, Mezopotamia, kraje Morza Śródziemnego i Arabia, a także późniejsze losy związane z licznymi emigracjami. Jednak bez względu na poglądy polityczne i stosunek do religii Izraelczycy są przywiązani do ziemi, przodków, wiary i tożsamości, a każdy Żyd z najdalszego nawet zakątka świata ma prawo żyć w Izraelu i posiadać jego obywatelstwo.

Różnorodność społeczeństwa widoczna jest na ulicach, gdzie spotykają się różne narodowości i usłyszeć można wiele języków. Przysłuchując się rozmowom Izraelczyków odnosi się wrażenie, że w każdej sprawie każdy ma inne zdanie. Na ulicach widać także podziały etniczne, a większość tradycji związana jest z judaizmem i zakazami wyłożonymi w świętej księdze Torze. Pomimo iż naród żydowski stał się w ostatnich latach nowoczesny i rozwojowy, w niektórych dzielnicach zamieszkałych przez ortodoksyjnych wyznawców judaizmu można spotkać Izraelczyków z długimi brodami, charakterystycznymi pejsami, kapeluszami na głowach i czarnymi okryciami wierzchnimi. Tradycja mimo wszystko jest dla Izraelczyków bardzo ważna i stanowi zbiór niepisanych praw, obyczajów i wierzeń składających się na kodeks Mojżesza przekazywany ustnie z pokolenia na pokolenie.

Wspólnota żydowska charakteryzuje się silnymi więzami rodzinnymi, gdyż judaizm nakazuje założenie rodziny i posiadanie dzieci. Dlatego też tradycyjny ślub żydowski może dla turystów, którzy przypadkowo trafią na taką uroczystość, okazać się interesującym wydarzeniem

Świętym miejscem jest synagoga, powszechnie znanym słowem „koszerny”, a istotnym rytuałem obrzezanie. W tradycji religijnej ważną rolę pełnią także postrzyżyny, czyli nie obcinanie włosów dziecku do 3 roku życia, czy Bar micwa – uroczystość pełnoletności obchodzona w dniu 13 urodzin chłopca. W trakcie podróży po Izraelu warto również przyrzeć się najważniejszym świętom, takim jak: Pesach (Święto Paschy), Szawuot (Święto Tygodni) czy Jom Kipur (Dzień Pojednania). Turyści powinni zwrócić uwagę na Szabat, czyli dzień wolny po tygodniu pracy, upamiętniający odpoczynek Najwyższego po stworzeniu świata. W ten dzień rozpoczynający się w piątek wieczorem, tuż przed zachodem słońca, nie wolno wykonywać wielu prac i czynności. Szabat kończy wieczorna uczta w sobotę połączona z uroczystością hawdala, czyli spaleniem wonnego zioła. Należy mieć na uwadze fakt, iż w tym czasie komunikacja w kraju jest ograniczona, a większość instytucji i lokali usługowych jest zamknięta. Podobnie jest w trakcie święta Jom Kipur, kiedy ustaje ruch na ulicach miast.

W Izraelu można posługiwać się językiem angielskim, który na dobre zadomowił się jako język urzędowy, a większość nazw podawana jest w dwóch językach.

Przy wstępie do większości obiektów historycznych i stanowisk archeologicznych należy uiścić stosowną opłatę. Koniecznie trzeba pamiętać, że Izraelczycy są restrykcyjni jeżeli chodzi o ubiór. W trakcie zwiedzania kościołów, synagog i meczetów nie do przyjęcia są sukienki bez rękawów, krótkie spódniczki i bluzki oraz szorty, niemniej niektóre obiekty oferują turystom nieprzygotowanym na zwiedzanie odpowiednie nakrycia. Szczególne zachowanie obowiązuje także w miejscach kultu religijnego, do których nie zawsze można wejść bez aprobaty uczestników obrzędów. Z wyczuciem należy podchodzić do fotografowania ludzi oraz uroczystości religijnych, natomiast robienie zdjęć obiektom wojskowym i żołnierzom jest zakazane.

Turyści powinni pamiętać, że kelnerzy w restauracjach przywykli do wręczania rachunków z dopiskiem „obsługa nie jest wliczona w cenę”, nie ma także zwyczaju targowania się ze sprzedawcą, jeśli nie jest się zainteresowanym kupnem oraz dawania napiwku taksówkarzom, którzy nie zawsze są uczciwi wobec swoich klientów.

Przed wyjazdem do Izraela należy zorientować się w bieżącej sytuacji politycznej, ponieważ do niektórych terenów może być ograniczony dostęp lub w ogóle brak możliwości poruszania się między nimi.

Wycieczki Fakultatywne

Al-Ajzarija – historyczna Betania – niewielkie miasteczko w Autonomii Palestyńskiej, w pobliżu Jerozolimy i Góry Oliwnej, którego nazwa po arabsku znaczy „Dom Łazarza”. Sama nazwa jednoznacznie kojarzy się z Biblią i ewangelią św. Jana, według której w tym właśnie miejscu Jezus wskrzesił zmarłego Łazarza. W osadzie mieszkały także Marta i Maria goszczące Jezusa, a do słynnego grobu pielgrzymowali wierni już od IV stulecia. W XVI w. ruiny kościoła św. Łazarza przekształcono w meczet uniemożliwiając chrześcijanom dostęp do grobu. Obecnie turyści mogą zwiedzić świątynię upamiętniającą grób Łazarza, gościnny dom Marty i Marii oraz świątynię ozdobioną mozaikami opowiadającymi historię zmartwychwstania.

Betlejem – odwiedziny historycznego miasteczka są dla chrześcijan niezwykle ważnym, życiowym doświadczeniem. Starożytne miasto położone pośrodku ziemi Judy uważane jest powszechnie za miejsce narodzin Jezusa, do którego podróżowali Trzej Królowie. Samo miasto pojawia się w historii już 2 tys. lat przed Chrystusem jako miejsce pochówku Racheli, żony Jakuba i związane jest z wieloma biblijnymi przypowieściami. Nad Betlejem góruje Bazylika Narodzenia Pańskiego wybudowana w IV w. n.e. nad grotą, gdzie według wierzeń miał narodzić się Jezus. Na przestrzeni wieków do świątyni dobudowano kolejne elementy architektoniczne i dekoracje, wynikiem czego jest nagromadzenie w jej wnętrzach rozmaitych kaplic chrześcijańskich. Do zadziwiającej budowli prowadzi niskie wejście przed którym trzeba się schylić. Jego pomysłodawcami byli krzyżowcy, którzy w ten sposób chcieli uchronić kościół przed konnym bezczeszczeniem. Zorganizowane grupy pielgrzymów i turystów gromadzą się tłumnie przy wyłożonej marmurem Grocie Narodzenia, której mistycyzmu dodaje półmrok i unoszące się zapachy kadzideł. Miejsce, w którym narodził się Chrystus, wyznaczone jest srebrną gwiazdą na popękanej płycie. Kolejnym istotnym pomieszczeniem jest Kaplica Żłóbka, w której Maryja złożyła nowonarodzone dzieciątko (oryginalne relikwie żłóbka znajdują się obecnie w rzymskiej bazylice Matki Boskiej Większej). Wśród betlejemskich zabytków na uwagę zasługuje także Grota Mleczna, w której wizyta dobrze wpływa na płodność, Pole Pasterzy, gdzie pastuszkowie ujrzeli anioły ogłaszające narodziny Chrystusa, Studnia króla Dawida oraz Grób Racheli. Warto również pokusić się o spacer po uliczkach starówki, wśród których skrywają się pozostałe ciekawe zabytki, niewielkie restauracyjki serwujące „falafel” oraz kramy z najróżniejszymi pamiątkami religijnymi.

Hebron – jedno z najstarszych miast na Bliskim Wschodzie charakteryzujące się gęstą atmosferą miejską i jednocześnie święte miejsce dla Żydów. To właśnie tutaj Abraham zawarł biblijne „przymierze z Bogiem”, natomiast w okolicznych grotach mieszkali i umarli znani bohaterowie Starego Testamentu. Okoliczne wzgórza pokryte są winnicami, sadami i gajami oliwnymi, a niewielkie opady w tym regionie pozwalają na wypas stad kóz i owiec, wystawianych na sprzedaż przez handlarzy słynnego targowiska. W Hebronie wybudowano kilkadziesiąt meczetów, natomiast nad miastem góruje masywna budowla przypominająca twierdzę. Świątynia wzniesiona nad Grobem Patriarchów, nazywana jest również Pieczarą Makpela, gdzie modlą się Żydzi i Arabowie przybywający z całego świata. Zwiedzanie groty utrudniają czasami wydarzenia polityczne, dlatego przed wycieczką do miasta warto zorientować się w bieżącej sytuacji.

Jerycho – historyczne miasto położone na wschód od Jerozolimy w pobliżu rzeki Jordan jest najstarszym i najniżej położonym miastem na świecie, w którym nieustannie naukowcy odkrywają skarby archeologiczne. Podczas spaceru po niezwykle miłym mieście można natknąć się na arabskie bary i restauracje dodające egzotycznego kolorytu. Według przypowieści biblijnych było to najstarsze miasto Ziemi Obiecanej zdobyte przez Izraelitów pod wodzą Jozuego. To właśnie podczas zdobywania Jerycha użyto trąb, które na stałe zapisały się określeniem „trąby jerychońskie” burzące mury. W Jerycho pojawił się

przed ukrzyżowaniem Jezus Chrystus, a słynny król Herod wybudował tam swój pałac zimowy. Najważniejszymi miejscami dla turystów są tzw. Źródło Elizeusza nawadniające całą okolicę, pozostałości jednego z najwcześniejszych osiedli ludzkich, ruiny pięknej synagogi z mozaikami podłogowymi datowanymi na VI w. n.e. oraz ruiny Pałacu Hiszama, po którym zachowały się elementy architektury. Turyści zwiedzający miasto kierują się również na Górę Kuszenia, na której Jezus miał być kuszony przez szatana podczas czterdziestodniowego pobytu na pustyni. Dodatkową atrakcją miejsca jest prawosławny grecki klasztor pochodzący z XII w., do którego można wjechać kolejką linową. Widoki z tego miejsca na Dolinę Jordanu są jedynymi w swoim rodzaju.

Herodion – pozostałości pałacu wybudowanego przez Heroda za czasów jego rządów. Przed wiekami na wysokim wzgórzu powstały królewskie kwatery strzeżone przez gigantyczny mur i wieże obserwacyjne. Wewnątrz znajdowały się łaźnie, arkady, synagoga i ogromna sala bankietowa. W okresie powstań żydowskich pałac był areną walk i niejednokrotnie zmieniał właściciela. Chociaż po pałacu pozostały jedynie ruiny, spacer do nich może przywoływać na myśl dawną świetność oraz obfitować w urzekające widoki.

Nablus – malowniczo położone miasto z okoliczną atrakcją w postaci wzgórza Tel Balata. Według Biblii w tym miejscu Bóg przekazał ziemię potomstwu Abrahama. Zajrzeć można między innymi do niedokończonej świątyni pochodzącej z czasów wypraw krzyżowych, gdzie w krypcie obwieszanej lampami oliwnymi znajduje się Studnia Jakuba. Z kolei Ewangelia według św. Jana głosi, że w tym miejscu odegrała się biblijna scena z odpoczywającym Jezusem i Samarytanką. W pobliżu znajduje się także Grób Józefa w postaci mauzoleum, do którego szczątki świętego przywieziono z Egiptu.

Latrun – miejscowość położona w połowie drogi między Jerozolimą a Tel Awiwem jest o tyle ciekawa, że w jej sąsiedztwie znajduje się klasztor francuskich trapistów, w którym u mnichów można nabyć dobre wina i nalewki oraz pospacerować po ogrodach z fragmentami wczesnochrześcijańskiego kamieniarstwa. Drugim interesującym miejscem są ruiny XII-wiecznej twierdzy krzyżowców, a także ruiny osady, w której przed wiekami wznosiła się bazylika, kościół, klasztor i rzymska willa.

Meczet Nabi Musa – według muzułmanów w tym miejscu pochowano Mojżesza i dla uczczenia jego pamięci wybudowano w XIII w. meczet. Tajemnicza świątynia wznosi się na rozległym pustkowiu i w religii muzułmańskiej jest celem pielgrzymkowym.

Góra Garizim – ważna góra dla Samarytan, którzy wierzą, iż właśnie na jej szczycie Abraham zbudował ołtarz, by złożyć w ofierze Izaaka. Samarytanie należą do niewielkiej semickiej grupy etniczno-religijnej, zbliżonej do judaizmu i często występują w Biblii jako mieszkańcy starożytnej Samarii.

Kumran – jedno z ważniejszych miejsc w Izraelu, znane z odnalezienia w nim słynnych „Zwojów znad Morza Martwego”. Prastare ruiny miasta wciąż intrygują uczonych, a cały teren objęto ochroną w ramach parku narodowego. Starożytna osada istniała w tym miejscu już w VIII-VII w. p.n.e. i utrzymywała się z wydobywania soli. Najwięcej budynków wzniesiono jednak w II w. p.n.e., kiedy w miejscowości osiedliła się sekta esseńczyków. Chociaż ślad po tajemnym zgromadzeniu przepadł około 70 r. n.e. po rozgromieniu żydowskiego powstania przez Rzymian, pozostały po nich zwoje odnalezione przez przypadek w 1947 r. przez grupkę chłopców. Około 200 manuskryptów znalezionych w grotach odnosi się do Biblii i do dziś budzi wiele kontrowersji, jeżeli chodzi o prawidłowe odczytywanie Pisma Świętego. Obecnie zwoje są przechowywane w Muzeum Izraela i Muzeum Rockefellera w Jerozolimie, natomiast w rezerwacie Kumran można z zewnątrz zobaczyć miejsca, w których znaleziono zwoje, oglądając film o esseńczykach i wystawę poświęconą odkryciu.

Oaza Ein Gedi – urzekający rezerwat nad Morzem Martwym, przypominający biblijny Eden. Atrakcją osady są Źródła Dawida, gdzie woda bije ze skał otoczonych bujną roślinnością, a także pozostałości rzymskich akweduktów, basenów i innych budowli. Wśród okolicznych kanionów wyznaczono wiele interesujących szlaków wędrownych, na których można spotkać pustynne zwierzęta. Na turystów czekają interesujące miejsca w postaci Jaskini Grozy i Jaskini Listów. Aby w pełni nacieszyć się pięknem

okolicznego kanionu Nahal David najlepiej pojawić się w jego okolicy przed wschodem słońca, kiedy jeszcze nie ma tak wielu turystów. Dla podróżników, którzy w uroczym miejscu chcą pozostać nieco dłużej, swoje podwoje otwiera kibuc Ein Gedi. Trudno znaleźć piękniejszą okolicę.

Monaster Mar Saba – niezwykle monaster położony w samym sercu pustkowia zwanego Pustynią Judzką. Tak zwana Wielka Ławra jest ortodoksyjnym, greckim klasztorem św. Saby z Kapadocji, który zwiedza się w towarzystwie przewodnika. Budynki klasztorne sprawiające wrażenie zawieszenia na skraju urwiska pochodzą z V w. i zostały wzniesione przez pustelników pragnących prowadzić surowe życie. Klasztor odbudowany w 1834 r. po trzęsieniu ziemi przyciąga turystów i pielgrzymów tajemniczą aurą, ściągniętymi z Wenecji relikwiami św. Saby oraz zadziwiającymi wnętrzami. Niestety klasztor zamknięty jest dla kobiet, ale warto zobaczyć budowlę chociażby z zewnątrz.

Morze Martwe – z oddali morze przypomina inne zbiorniki wodne, ale już przy bliższym poznaniu niezwykle regionu okazuje się, że ciężko jest znaleźć na kuli ziemskiej drugie takie miejsce. Zaskakujący akwen jest nie tylko rzadko spotykaną atrakcją, ale także idealnie nadaje się na spędzenie urlopu. Turyści przyjeżdżają nad Morze Martwe, by rozkoszować się fenomenalnymi widokami, pooddychać nieskazitelnie czystym powietrzem oraz zażyć emocjonującej kąpieli z możliwością bezładnego unoszenia się na tafli wodnej, a nawet siedzenia i czytania książki. Region Morza Martwego znany jest na całym świecie z kuracji leczniczych i pobliskich miejsc turystycznych zachęcających do częstych wypraw. Magia Morza Martwego wiąże się z ogromnym zasoleniem akwenu i położeniem ponad 400 m p. p. m. w geologicznym uskoku ciągnącym się na południe Afryki, tworzącym tym samym najniższe położone miejsce na powierzchni globu. Morze Martwe jest generalnie wielkim jeziorem śródlądowym o długości 75 km i szerokości dochodzącej do 18 km. Zasilają je wody rzeki Jordan i kilka strumieni, natomiast wśród pustyń okalających akwen można znaleźć liczne oazy z wodospadami, a także bujną roślinność. Chociaż morze było przed wiekami kilka razy większe, obecnie składa się z dwóch odmiennych basenów, z których basen południowy jest mniejszy i bardziej zasolony. Zbiorniki oddziela półwysep Halaszon zwany „językiem”. W tajemniczej toni można obserwować intensywną krystalizację soli oraz ciekawe formacje solne przypominające góry lodowe. W zbiornikach otoczonych urwiskami i solniskami nie widać śladu życia, niemniej unikalny klimat, dzięki wysokiej zawartości tlenu i mikroelementów, korzystnie wpływa na zdrowie. Turyستów przyciągają jak magnes występujące wzdłuż wybrzeża bogate w minerały czarne błota i gorące źródła siarkowe o właściwościach leczniczych, dobrze wpływające na serce, układ nerwowy, skrzela i skórę, łagodząc również objawy artretyzmu, reumatyzmu, bóle stawów czy rozmaite alergie. O doskonałe samopoczucie gości wypoczywających w regionie Morza Martwego dbają świetnie wyposażone i luksusowe centra SPA. Wzdłuż całej linii brzegowej najlepiej jest szukać miejsc z pryznicami, gdyż nie ma specjalnie wydzielonych kąpielisk. Woda ma mulistą konsystencję i pozostawia na ciele osad, dlatego zaraz po wyjściu z morza warto opłukać się czystą wodą.

Najczęściej Zadawane Pytania

Kiedy najlepiej wybrać się do Jerozolimy?

Najlepszymi miesiącami na zwiedzenie Jerozolimy są kwiecień, maj, wrzesień i październik, kiedy słońce świeci całymi dniami i nie ma aż tak wielkich upałów. Jerozolima leży w strefie klimatu śródziemnomorskiego z gorącymi i suchymi latami, dlatego najgorętszymi miesiącami w tej części kraju są czerwiec, lipiec i sierpień, więc ten czas odradza się turystom źle znoszącym wysokie temperatury. Najzimniejszy na zwiedzanie jest styczeń, kiedy temperatura spada do 8°C, niemniej w tym okresie ceny nie należą do najwyższych, a najciekawsze miejsca nie są zatłoczone. Przed wyjazdem warto zapoznać się ze szczegółowym kalendarzem świąt żydowskich, gdyż wtedy większość miejsc hotelowych jest zajęta, ceny rosną i w poszczególnych dniach ze względu na zatłoczenie występują problemy z komunikacją publiczną i przemieszczaniem się.

Chociaż Jerozolima jest miastem naznaczonym religijnie można wziąć udział w licznych imprezach rozrywkowych, które mogą wypełnić wolny czas. Najwięcej wydarzeń odbywa się w czasie trwania Festiwalu Izraela (maj, czerwiec) i są to koncerty, pokazy tańca oraz przedstawienia teatralne. W sierpniu

można trafić na Festiwal Filmowy, Festiwal Teatrów Lalek oraz Festiwal Filmów Żydowskich. Warto także zapoznać się z kalendarzem imprez, które proponują sala widowiskowa hotelu YMCA i centrum rozrywkowe przy King David St.

Jaka waluta obowiązuje w Izraelu i jakie są orientacyjne ceny?

Walutą Izraela jest nowy szekel izraelski (NIS), 1 szekel = 100 agorot. Ceny mogą się różnić zależnie od miasta, restauracji i poziomu konkurencji jaka występuje w poszczególnym miejscu. Warto także pamiętać, że za towary i usługi płaci się więcej w okolicach wielkich świąt żydowskich.

Gdzie i jakie pamiątki kupić w Jerozolimie?

Dobrym miejscem na robienie zakupów są deptaki małych miast, gdzie w witrynach sklepowych można wypatrzeć interesujące pamiątki.

Cenną pamiątką przywiezioną z Izraela są przedmioty mineralne wykonane z mułu Morza Martwego, luksusowa biżuteria, brylanty, eleganckie futra i orientalne dywany. W wielu sklepach można trafić na wyszukane wyroby ze srebra, miedzi i skóry, hafty oraz ceramikę, szczególnie ormiańską. Uwagę turystów przyciągają fajki wodne oraz misternie wykonane dzbanki, filiżanki i talerzyki. Nie ma problemu ze znalezieniem figurek z drewna oliwkowego i wyrobów z ręcznie dmuchanego szkła, za którymi najlepiej rozglądać się na targowiskach. Religijni turyści z pewnością zainteresują się tradycyjnym rękodziełem sakralnym i judaiką od takich przedmiotów jak menory, świeczniki i mezuzy, po tkaniny ścienne i rzeźby przedstawiające sceny religijne oraz jarmułki, szale modlitewne i pojemniki na kadzidło. Wiele ciekawych przedmiotów można znaleźć u handlarzy antykami, interesujące jest także niebieskie szkło z Hebronu. Turyści chętnie kupują suszone, aromatyczne przyprawy, gdyż są łatwe w transporcie i dobrze się przechowują. Z Izraela można wrócić z wygodnych, oryginalnych sandałów. Targowanie się jest tradycją, ale tylko wtedy, gdy turyście naprawdę zależy na poszukiwanym towarze.

Jerozolima jest najlepszym miejscem na poszukiwanie pamiątek religijnych. Większość sklepów i straganów znajduje się w ciasnych uliczkach Starego Miasta, szczególnie przy najważniejszych miejscach kultu religijnego. W obrębie tej części miasta za wyszukanyimi pamiątkami można udać się na interesujące targi arabskie oraz bazyry żydowskie. Na poważniejsze zakupy lepiej nadają się arterie handlowe Nowego Miasta oraz ekskluzywne sklepy Cardo, gdzie można nabyć drogą biżuterię, wysokiej jakości judaika oraz antyki i obrazy.

Jaki czas obowiązuje w Izraelu?

W Izraelu do czasu polskiego dodajemy 1 godzinę.

Jak poruszać się po Jerozolimie?

Jerozolima jest miastem z bardzo zwartą zabudową, dlatego najlepiej jest przemieszczać się pieszo, przynajmniej w obrębie Starego Miasta. Poza obrębem starówki można pobeżnie objechać miasto specjalną linią turystyczną lub autobusami miejskimi, które są tanie i kursują często. Taksówki, które najczęściej można znaleźć przy hotelach są drogie, a ceny koniecznie trzeba ustalić przed kursem.

Jakie są ograniczenia celne w Izraelu?

Do Izraela można wwieźć w gotówce środki finansowe w dowolnej walucie, nie przekraczające 80 tys. szekli. Przepisy celne nie pozwalają wwozić żywności, roślin i chemikaliów. Ograniczeniom podlega także wwóz i wywóz zwierząt (w tym domowych), objęty przepisami międzynarodowymi. Zakaz obejmuje posiadanie stylizowanych monet, matryc do ich produkcji, oraz urządzeń i automatów do gier hazardowych. Ponadto można wwieźć alkohol do 2 l poniżej 40% i 1 l powyżej 40%, papierosy (400 szt.) i perfumy (250 ml). Obowiązuje całkowity zakaz wwożenia narkotyków.

Jakie dokumenty potrzebne są w razie konieczności skorzystania z służby zdrowia w Izraelu?

Usługi medyczne charakteryzują się wysokim standardem i opierają na lecznictwie prywatnym, dlatego należy pamiętać, że ubezpieczenie i usługi medyczne są w Izraelu kosztowne. Zaleca się zatem wykupienie w Polsce stosownego ubezpieczenia (polisy polskich towarzystw ubezpieczeniowych są uznawane) opiewającego na kwotę nie mniejszą niż 100 tys. Euro., aby w przypadku choroby odzyskać koszty poniesione za leczenie. Wymagane są ubezpieczenie komunikacyjne, a osoby wjeżdżające na teren

kraju pojazdami mechanicznymi powinny posiadać „zieloną kartę”.

Ze względu na inną florę bakteryjną należy starannie wybierać restauracje lub jadać w hotelach, przestrzegać podstawowych zasad higieny oraz zwracać uwagę na warunki w jakich przygotowuje się i przechowuje jedzenie. Turyści powinni pić wyłącznie wodę butelkowaną, gdyż woda z kranu nie zawsze jest zdatna do picia. Koniecznie trzeba pić dużą ilość wody, gdyż niska wilgotność powietrza może szybko odwodnić organizm.

Szczepienia ochronne nie są wymagane, niemniej w niektórych krajach istnieją zagrożenia sanitarno-epidemiologicznych, dlatego przed wyjazdem warto sprawdzić czy szczepienia nie są zalecane sezonowo i profilaktycznie zaszczepić się przed wskazanymi chorobami. Poszczególne zalecenia sanitarne pozwalające uniknąć zachorowania na różne choroby dostępne są na stronie internetowej Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Ważne informacje MSZ

Dokumentem uprawniającym do wjazdu i wyjazdu z Izraela jest paszport ważny przynajmniej 6 miesięcy. Na terenie Izraela bez wiz można przebywać 90 dni. O wjeździe na terytorium kraju decydują służby graniczne. Warto pamiętać, iż na teren Izraela nie można wjechać po wcześniejszej wizycie w niektórych krajach arabskich. Ten sam zapis obowiązuje w drugą stronę. Istnieje jednak możliwość poproszenia urzędnika w Izraelu o niestemplowanie paszportu przy przylocie i wylocie w celu otrzymania na osobnej karcie tzw. „flying viza”, dzięki której będzie można wjechać bez problemu do Izraela po wcześniejszym pobycie w krajach arabskich. Przekroczenie dozwolonego okresu pobytu, który wcześniej został określony stemplem w paszporcie, może być uznane za pobyt nielegalny, co przeważnie skutkuje aresztem i odmową wjazdu przy kolejnych wizytach. Należy również pamiętać, że ruch osobowy pomiędzy terytorium Izraela a terytoriami będącymi w kompetencji Palestyńskiej Władzy Narodowej bywa całkowicie wstrzymany przez izraelskie władze wojskowe, dlatego przed wyjazdem należy dokładnie zapoznać się z bieżącą sytuacją polityczną. Nie ma obowiązku meldunkowego, natomiast ze względu na uliczne kontrole izraelskich służb imigracyjnych i policji, należy stale mieć przy sobie dokumenty podróży.

Szczegółowe i aktualne informacje można znaleźć na stronie MSZ: www.msz.gov.pl lub na stronie ambasady polskiej w Tel Awiw www.telavivpl.org

Adresy polskich placówek konsularnych:

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Państwie Izrael
Izrael, Tel Awiw, Soutine 16, 64684
Tel.: +97 237253111
Faks: +97 235237806
telaviv.amb.sekretariat@msz.gov.pl
www.telavivpl.org

Instytut Polski w Tel Awiwie
Izrael, Tel Awiw, Weizmann 4, 64239
Tel.: +97236962053
Tel.: +97236962059
Faks: +97236962064
secretary@polishinstitute.org.il
www.polishinstitute.org.il

Konsulat Honorowy Rzeczypospolitej Polskiej w Beer Shevie
Izrael, Beer Sheva, 14 Shenkar St., POB 2196, 46-120 Herzlia Pituach
Tel.: +972 99579997
Tel. dyżurny: +972 546618906
Faks: +972 99507061
jack@fliderbaum.com jack@beldor.com

Konsulat Honorowy Rzeczypospolitej Polskiej w Jerozolimie
Izrael, Jerozolima, 27, Jabotynsky St., 92-141
Tel.: (00-972-2) 566-58-45
Faks: (00-972-2) 566-57-90
zevbaran@netvision.net.il

Pogoda

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Najwyższe temperatury	16	17	19	22	26	29	31	32	30	27	23	19
Najniższe temperatury	11	11	12	15	18	21	23	24	23	20	16	13
Temperatura wody	17	17	17	18	21	24	27	27	28	25	22	19
Godziny słoneczne	5	6	6	8	10	12	12	11	9	8	7	5
Dni deszczowe	15	12	9	5	2	0	0	0	1	4	8	12
Wilgotność	73	72	70	64	63	66	68	70	66	66	63	72